

חיי אברהם

פרשת ראה תש"פ

בענין "ובשלת ואכלת"

ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ופנית בבקר והלכת לאהלך (ט"ז ז')

ופירש"י, ובשלת, זהו צלי אש, שאף הוא קרוי בשול.

הנה איתא במתני' נדרים (מט.) הנודר מן המבושל מותר בצלי. ואיתא בגמ' תניא ר' יאשיה אוסר, ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנא' ויבשלו הפסח באש כמשפט. לימא בהא קמיפלגי, דרבי יאשיה סבר הלך אחר לשון תורה, ותנא דילן סבר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. לא, דכולי עלמא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, מר כי אתריה ומר כי אתריה, באתרא דתנא דילן לצלי קרו ליה צלי ולמבושל קרו ליה מבושל, באתרא דר' יאשיה אפילו צלי קרו מבושל. והא קרא נסיב לה, אסמכתא בעלמא.

והק' רע"א בגליון הש"ס¹ אמאי הביא ר' יאשיה ראיה מקרא זה דהוא בדברי הימים ולא מביא מקרא בפ' ראה דכתיב גבי פסח ובשלת ואכלת וי"ל, עכ"ד.

ובאמת, במראה כהן שם הביא הא דאיתא במכילתא (פ' בא פ"ו²) ובשל אין בשל אלא צלי שנא' ובשלת ואכלת³, ואומר ויבשלו הפסח וכו', מכאן היה ר' יאשיה אומר הנודר מהמבושל אסור בצלי ע"כ. הרי דהביא המכילתא ראי' דצלי מקרי בישול גם מקרא ובשלת ואכלת. וצ"ע מ"ש בנדרים דלא הביא מהאי קרא.

באור החיים כאן ציין לדבריו בפרי תאר (י"ד סי' פ"ז ס"ג) שכ' אשכחנא מרגניתא ליישב האי קושיא, דמצי למימר דובשלת קאי אשאר קרבנות שהוזכרו למעלה דכת' וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, ואמרו צאן לפסח בקר לחגיגה, ואינהו מישך שייך בהדי פסח דנאכל על השובע דוקא⁴.

ובח"ס נדרים שם תי' דצ"ל דה"א בישול דתורה ממש, וגלי רחמנא בפסח דורות דלא בעי צלי אש⁵, אבל בדברי הימים כתיב ויבשלו הפסח באש, משמע בודאי צלי אש ממש. ועוד דכתיב אחר זה ואת השלמים בשלו בסירות, משמע אבל הפסח צלו באש בלי הפסק סירות בינו לאש.

¹ וכבר הק' כן בפרי תאר (לבעל האוה"ח), ובחיד"א במחז"ב, ועוד, וכדיבואר.

² וכן איתא בילק"ש בא (רמז קצ"ז).

³ ומיירי שם באם צלה המבושל דאסור לאכול ממנו, יע"ש בזית רענן.

⁴ וכ"כ במשכיל לדוד כאן, רש"ר הירש, כתב והקבלה, מרומי שדה שם, מלבים בדה"י שם, ועוד.

⁵ והביא ראי' לזה דיש לחלק בין פסח מצרים לפסח דורות בענין צלי מירושלמי פסחים (ז' ב') יע"ש.

עוד תי⁶ די"ל דבשלו אחר שכבר צלאו וקמ"ל אין הבישול מבטל הצליה. ואילו קרא דדברי הימים משמע צלי אש ממש וכן"ל. [א"נ כמש"כ בשלמ"נ שם דהך קרא דדברי הימים כתיב כמשפט דודאי אין משפטו דוקא לבשלו אחרי הצליה⁷]. ורק למסקנא אחר דידעינן מקרא דדברי הימים דצלי אש נמי קרוי בישול ממילא נימא דובשלת דפ' ראה נמי צלי אש קאמר. וציינו לסוגיא דפסחים (מא.) דלר' כהנא פליגי ר"מ ור' יוסי אם צלאו ואח"כ בישלו חייב או לא, ולעולא שם לכ"ע צלאו ואח"כ בישלו חייב דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ. ומעתה לפי"ז סוגיא דנדרים אזלא אליבא דר"מ בדעת ר' כהנא⁸.

ברש"ש תי' דאיתא בספרי דאע"פ שחייב על אכילתו כשהוא מבושל מ"מ על בישולו אינו חייב. ולזאת א"ש דלא אמר הכתוב וצלית ואכלת משום דהוה משמע דמצוה לצלותו, וא"כ אם היה מבשלו היה עובר על לאו הבא מכלל עשה והתורה לא רצתה לתת שום אזהרה ע"ז. לכן השתמשה בזה בלשון מושאל על גמרו של דבר כמו כי בשל קציר (יואל ד') וחז"ל השתמשו בו הרבה לכוונה זו כמו בישול פירות ומפני שם המושאל הזה ודאי לא יאסר בצלי כו'. אבל מהאי קרא דויבשלו הפסח שפיר מישתמע דצלי מקרי בישול, דה"מ למיכתב ויצלו, עכ"ד.

וכעין זה אולי יש לתרץ בסגנון אחר, דבאמת פירושא דקרא ובשלת ואכלת היינו להכנת האוכל בכל דרך שהוא מכין, וכן כתב בחזקוני כאן, וז"ל, לשון הכנת אוכל והזמנה כמו הבשילו אשכולותיה ענבים, לא תבשל גדי בחלב אמו, ע"כ, וא"כ לא מצינו מהאי קרא דצלי הוי בכלל בישול היכא דהכוונה הוא ל"מבושל" דהי' בקדרה ועל האש, ואילו מקרא דדברי הימים מורה דמיירי בבישול ממש, וכמש"כ הח"ס להוכיח מסיפא דקרא, ולכן שפיר יש להוכיח מזה דצלי הוי בכלל בישול.

בבית הלל יו"ד (סי' רי"ז ד"ה ואגב) תי' דמקרא ובשלת ואכלת ה"א דבישול ממש הוא, וכשר בדיעבד לאכול ק"פ מבושל, ומקרא דפ' בא אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים ה"מ לכתחילה. לכן הביא מקרא דדברי הימים דכתיב ויבשלו הפסח באש "כמשפט" דחזינן מזה דויבשלו הי' צלי, ומעכב צלי אפי' דיעבד⁹. ובמטה אפרים (הל' נדרים פרק ט') כ' דדבריו אין לו שחר. וכ"כ במחזיק ברכה (סי' פ"ז סי"ד), דודאי אזהרה דאל תאכלו הוי אפי' בדיעבד. ועוד הק' שם דודאי "ובשלת" ציווי לכת' הוא.

⁶ וכן תי' זה בשלמי נדרים בשם ס' שמלת בנימין, ובנדרי זריזין להגר"ש קלוגר.

⁷ וכן בנדרי זריזין שם כ' לדיק מצלי אש וגם ממשפט. והאריך שם בח"ג (פ"ו אות א') בעוד ביאור ליישב ק' הגלה"ש. ושו"ר בראב"ן (סי' י"ז) שחילק דקרא בדה"י מורה על צלי ממש מדכת' משפט משא"כ מתני' דחולין (קט.). דתנא בישלו סתם הכוונה לבישול ממש, דלא ה"ל למתני לשון דאפשר למטעי בה, עכ"ד. ומסתברא דה"נ בקרא דידן ס"ל דבישול ממש קאמר כיון דלא כתיב אש ולא כתיב משפט וממילא י"ל דס"ל כתירוצים של הח"ס.

⁸ ובשלמ"נ בהערה שם דן אם יש לתרץ דקרא דפ' ראה מיירי בצלי קדר אליבא דרבנן דרבי שם [והביא שכן תי' בס' יד שאול], ותלה זה במח' רש"י ותוס' שם יע"ש.

⁹ ויע' ריטב"א יומא (נג.) ושעה"מ הל' ק"פ (א' ה').

[ועוד כתב במחזיק ברכה דראי' מכאן דצלי הוי בכלל בישול מה"ת לענין בב"ח, דרק לענין נדרים דתלוי בלשון בנ"א דלמא צלי אינו בכלל בישול, אבל לשאר מילי ילפינן מהני קראי דצלי בכלל בישול, וכ"כ בקר"א נדרים שם, ויע' בפר"ח שם ופרי תאר הנ"ל בזה. והקשו מרש"י ותוס' בסנה' (ד.) דמשמע דטיגון אינו בכלל בישול, וכש"כ צלי, יע"ש בתוס', ורש"י סותר דברי עצמו לפירושו עה"ת כאן ופירושו בחולין ופסחים, והאריכו בזה הפוסקים, ואכ"מ.]

ובשלמי נדרים תי' עוד דאולי יש לומר דטפי ניחא להגמ' להביא ראיה ואסמכתא מקרא דדברי הימים שקרוב ללשון בני אדם כמ"ש התוס' שם (נה.) ד"ה וכפרוץ הדבר כו', דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, מלהביא ראיה ממקרא שבתורה, דלשון תורה לחוד. ויש להעמיס זה במ"ש הרא"ש בד"ה ויבשלו שכתב וז"ל, בדברי הימים כתיב, ע"כ, דלאיזה צורך השמיענו זאת, ולפי מ"ש ניחא, עכ"ד¹⁰. ונראה דכ"ז למסקנא דר' יאשי' דאזל' בתר לשון בנ"א, דאילו לה"א דהולכים בנדרים אחר לשון תורה, אדרבה, ה"ל להביא קרא דפ' ראה טפי מקרא דדברי הימים, ומוכח דקרא דדברי הימים מקרי "לשון תורה" ולא "לשון בני אדם". ויע' במרומי שדה שם, ומטה אפרים שם מש"כ בזה.

מיהו, בביאור דברי הגמ', כתבו הר"ן ותוס' דלאו ראיה גמורה היא מקרא דויבשלו הפסח דצלי מקרי בישול, אלא זכר לדבר, כדאיתא במסקנא דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א, ע"כ, אלמא דלשון של דברי הימים לחוד ולשון בנ"א לחוד [וצ"ע בסתירת דברי תוס' בזה, יע"ש].

ומ"מ לפי דברי השלמ"ן דלשון של דברי הימים ולשון נדרים קרובים זל"ז, נראה ליישב הא דנסיב במכילתא מקרא דפ' ראה ובשלת ואכלת וגם מקרא דויבשלו הפסח, ואילו בגמ' דנדרים נקט ר' יאשי' קרא דויבשלו הפסח לחוד, דבמכילתא מיירי בפירושא דקרא דקרובן פסח, דאין ובשל אלא צלי, ובזה שפיר מביא ראיה מקרא דפ' ראה, ואילו בנדרים דמיירי בלשון הנדר, עדיף טפי להביא ראיה מדברי הימים מבתורה, דהוי דומיא טפי ללשון בנ"א.

ולפי"ז י"ל בדברי המכילתא דה"פ, ובשל אין בשל אלא צלי שנא' ובשלת ואכלת, ואומר ויבשלו הפסח וכו', ומכאן, ר"ל, מקרא דדברי הימים דוקא, היה ר' יאשיה אומר הנודר מהמבושל אסור בצלי [דאילו מקרא דובשל הלא לשון תורה לחוד, ולא סגי מזה ללשון נדר בלי קרא דדברי הימים].

אחרי כל זאת, יש להביא מש"כ ברד"ק בדברי הימים שם דלא מצאנו במקום אחר לשון בישול בצלי, ובשו"ת ח"ס יו"ד (סי' צ"ז) הניח דבריו בצע"ג, דהלא כתיב בפ' דידן ובשלת. אולם לדברי האחרונים דפשטי' דקרא קאי אקרובן חגיגה א"ש מש"כ דלא מצאנו במק"א לשון בישול בצלי¹¹.

ומעתה הנה איתא במתני' בחולין (קט.). הכחל קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו אינו עובר עליו. ויע"ש בגמ' דלר' נחמן ה"מ היכא דבישל בקדרה דאיסורא מיהא

¹⁰וכן תי' בפורת יוסף.

¹¹וכן יש ליישב לבית הלל הנ"ל. ויש לדון אם יש ליישב דבריו לדברי הרש"ש ומה שפירשנו כיו"ב.

איכא, אבל בברייתא איתא דקורעו לאחר בישולו ומותר, ופירש דזה איירי בצלי. ופירש"י (סוף ע"ב ד"ה והא) וז"ל, דכי נפיק מיניה הוי חלב שחוטה וכי הדר ומיבלע ליה אסר ליה כו', וברייתא מוקי לה בצלי דכתיב ויבשלו הפסח בדברי הימים ע"כ¹². [וכן פי' בפסחים (עד: ד"ה לאחר) וז"ל, קא סלקא דעתך לאחר בישולו צלי קאמר, דצלי נמי קרי בישול, כדכתיב בדברי הימים ויבשלו הפסח באש כמשפט, ע"כ.]

וגם בזה יש להקשות כקושית רע"א ודעימי', אמאי הביא רש"י ודעימי' מקרא בדברי הימים להוכיח דצלי מקרי בישול ולא מקרא דפ' ראה ובשלת ואכלת¹³.

ונחזי אנן ונראה דמזה יש לדון לפי כל התירוצים הנ"ל, דהלא דברי רש"י התם קאי למסקנא, וכן העיר במחזיק ברכה הנ"ל, וא"כ אין לתרץ כתירוצי הח"ס הנ"ל. וכן אין לפרש בדעתו כדעת האוה"ח דקאי ובשלת אשאר קרבנות, דהלא דעת רש"י עה"ת הוא דקאי אצלי. וכן לדעת הרש"ש דהוי לשון מושאל או לשון הכנת אוכל, הלא פי' כאן דובשלת קאי אצלי וכו"ל, וצ"ע. ולפי התי' של השלמי נדרים דבלשון בנ"א טפי יש להביא מקרא בדברי הימים, יש לדון דאולי י"ל דרצה רש"י להביא מקרא דדה"י כיון דלשון חכמים הוי טפי דמיא ללשון בנ"א ולשון נ"ך מלשון תורה, ועדיין צ"ע.

וכזאת צ"ע לכ"ע¹⁴ מדברי המכילתא לאידך גיסא, דמוכיח דצלי הוי בכלל בישול מקרא דובשלת, וכן לענין נדר וצ"ע.

אשמח לקבל תרומות והערות: אברהם הבר, דוא"ל: chayeiavraham@gmail.com

¹² והובא בתוס' ובר"ן שם. וכן הובא כ"ז בתוס' שם (צו: ד"ה אבל) יע"ש, ועוד.

¹³ וכן הק' במחזיק ברכה הנ"ל. וגם ילה"ק דהלא סותר דברי עצמו עה"ת שכ' ובשלת ואכלת הי' צלי.

¹⁴ חוץ לפי' השלמ"נ וכו"ל. ויש לדון אם יש ליישב אליבא דהרש"ש ומה שפירשנו כיו"ב ודו"ק.